

KS. PAWEŁ ZIĘBA*

**ZAANGAŻOWANIE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO
W POMOC OFIAROM KONFLIKTÓW ZBROJNYCH
(NA PRZYKŁADZIE WSPARCIA RODZIN NA UKRAINIE ORAZ
EWAKUOWANYCH DO POLSKI)**

Wprowadzenie

Podsumowując rok 2015, powtarzano w kręgu mediów i polityki, zwłaszcza w Europie, że podstawowym problemem był tzw. kryzys migracyjny. Także Ojciec Święty Franciszek dużą część swojego przemówienia do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej poświęcił problemom migrantów, łącząc ten problem z zagadnieniem godności człowieka. W niniejszym opracowaniu postawione zostanie pytanie o miejsce uchodźców i migrantów w nauczaniu Kościoła katolickiego. Celem podjętych rozważań jest ukazanie zaangażowania instytucji kościelnych (na przykładzie Kościoła w Polsce) w pomoc osobom poszkodowanym w związku z konfliktem zbrojnym. Podjęty temat został opracowany na podstawie analizy dokumentów źródłowych Kościoła katolickiego dotyczących kwestii migrantów. Badaniu poddano głównie Pismo Święte i posoborowe nauczanie Kościoła. Wnioski płynące ze studium źródeł zostały ujęte w syntetycznej refleksji o miejscu uchodźców w wypowiedziach Magisterium Kościoła. W dalszej części tekstu zostanie opisana pomoc udzielona przez Kościół w Polsce i na Ukrainie osobom objętym rosyjsko-ukraińskim konfliktem zbrojnym. Mimo że problem migrantów i uchodźców w Europie w znacznej części dotyczy przybywających z Afryki i południowych części Europy, w prezentowanym opracowaniu w centrum rozważań znajdzie się problem wsparcia udzielonego mieszkańcom Ukrainy.

Biblijne inspiracje pomocy przybyszom i cudzoziemcom

Pismo Święte Starego Testamentu podaje wiele przykładów osób, które z Bożego natchnienia zostają wezwane do tego, by opuścić na stałe lub na pe-

---

* ks. mgr lic. Paweł Zięba – doktorant w Katedrze Teologii Pastoralnej i Katechetyki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, e-mail: xpaulus@wp.pl

wien czas swoją ojczyznę. Powodem takiego wezwania jest realizacja Bożej woli, wiąże się to często z zagrożeniem życia związanym z panującą sytuacją polityczną i gospodarczą. Najjaskrawszym przykładem migracji jest ojciec wszystkich wierzących – Abraham (por. Rdz 12n), który został przez Boga wysłany w nieznaną, by tam spełniły się obietnice względem jego rodziny i całego narodu oraz to wszystko, co przewidziane zostało w planie zbawienia. Siedemdziesięcioletni starzec staje przed decyzją pozostawienia dotychczasowej ojczyzny i wyruszenia wraz z żoną do Kanaan. To pielgrzymowanie ku Ziemi Obiecanej staje się typem biblijnej drogi ku Bogu oraz zapewnieniem o Bożej obecności i trosce o człowieka wszędzie tam, gdzie go pošle¹.

Kolejna historia migracji związana jest z postacią Józefa Egipskiego (por. Rdz 37n), który – sprzedany przez braci w niewolę – zostaje wywieziony do innego kraju. Dzięki trosce Boga zostają zauważone talenty i zdolności Józefa, co doprowadza do objęcia przez niego funkcji zarządcy majątkiem faraona. Panujący głód sprawił, że bracia przyszli kupić od niego zboże, i następnie wraz z swoim ojcem Jakubem, którego Bóg nazwał Izraelem, całymi rodzinami przesiedlili się do Egiptu. Ten pobyt w ziemi egipskiej jest podstawą biblijnej nauki na temat cudzoziemców. Każdy obcokrajowiec miał być przyjęty z gościnnością, mógł nawet osiedlić się i po spełnieniu pewnych prawnych warunków zostać dopuszczony do elementów życia zarezerwowanych tylko dla Narodu Wybranego, np. po obrzezaniu mógł spożywać wieczerzę paschalną². Ta gościnność ma przypominać Izraelitom, że i oni byli cudzoziemcami w Egipcie (por. Wj 22, 20), jest ukierunkowaniem starożytnego prawa gościnności na płynącą z boskich przykazań miłość względem bliźniego³.

Innym starotestamentalnym uchodźcą jest Eliasza (por. 1 Krl 17 1-9), którego Bóg z powodu zapowiedzianej suszy wysłał do Sarepty Syjońskiej; tam, mając pod dostatkiem „oliwy i mąki”, mógł głosić Boże Słowo. Bóg czasem doświadczał cały naród utratą ojczyzny czy to przez deportację (por. 2 Krl 18, 11), czy przez utratę politycznej swobody (por. 1 Mch 1, 20-40). Wygnanie, które spotykało Izraelitów, było rozumiane dwojako: jako kara za grzechy lub owocna próba. Naród, który odwracał się od Boga, tracił to, co od Niego otrzymał. Ziemia Obiecana była nagrodą, którą można było odzyskać po odpokutowaniu za grzechy, poprzedzonym staniem przed Bogiem w prawdzie o sobie i uznaniu swoich grzechów. Próba wiary w postaci pozbawienia ojczyzny mogła zostać zrozumiana w perspektywie eschatologicznej; Bóg ukazuje doczesne życie jako wędrówkę zmierzającą ku wiecznemu szczęściu w niebie. To trudne doświadczenie, jakim było wygnanie, pomaga wzmocnić wiarę oraz

¹ Por. M. Ostrowski, *Teologia pielgrzymowania*, „Polonia Sacra” 12(2003), s. 277-294.

² Por. *Cudzoziemiec*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. Xavier Leon-Doufour, Poznań-Warszawa 1973, s. 171-173.

³ Por. *Gościnności*, w: *Słownik Nowego Testamentu*, Xavier Leon-Doufour, Poznań 1996, s. 279-280.

stać się wobec narodów, wśród których przyszło żyć, heroldem jedyne go Boga⁴.

Nowy Testament ukazuje, że Jezus Chrystus utożsamiał się z najbardziej potrzebującymi i biednymi oraz doświadczonymi przez los od samego początku swojego życia. Jako noworodek musiał opuścić ojczyznę, gdyż zagrażało mu niebezpieczeństwo utraty życia. Święty Józef we śnie dostał nakaz od Archanioła Gabriela, by zabrać Świętą Rodzinę i udać się do Egiptu (por. Mt 2, 13n). Jezus mógł wrócić wraz z rodziną do Nazaretu, gdy zmieniła się sytuacja polityczna. Święta Rodzina, jako przybysze, korzystała z gościnności, w której realizowało się biblijne wezwanie do poświadczenia wspólnoty w człowieczeństwie⁵.

Apostołowie, posłani przez swego Mistrza na cały świat, by głosić Ewangelię, niejednokrotnie opuszczali swoją ojczyznę. Wyruszyli do innych narodów, gdzie – jak pisze św. Paweł (por. Dz 14, 20n) – mieli razem pracować, wspólnie znosząc radości i smutki dnia codziennego, a przez to ukazywać im piękno wiary w Jezusa Chrystusa. Starotestamentalne rozproszenie nabiera nowego wymiaru w posłudze Apostołów, którzy czyniąc uczniów, tworzą wspólnoty, Kościoły lokalne, w których uobecnia się królestwo niebieskie⁶. Ta diaspora⁷ nabiera innego charakteru, chrześcijanie na całym świecie nie są względem siebie obcy (por. Ef 2, 19), są braćmi i siostrami, ich imigracja i ciągle wędrowanie jest rozumiane w perspektywie przemijania świata i ojczyzny niebieskiej⁸.

Nauczanie Kościoła katolickiego na temat uchodźców i migrantów

We współczesnym nauczaniu Kościoła temat uchodźców, migrantów czy osób przesiedlonych pojawia się w kontekście troski o godność człowieka i jego prawo do życia na odpowiednim poziomie. Sobór Watykański II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele współczesnym *Gaudium et spes*, szanując prawo każdego człowieka do emigracji, zauważa, że troską Kościoła, narodów, organizacji pozarządowych i innych wspólnot traktujących poważnie dobro innych powinien być postęp gospodarczy, który w granicach porządku moralnego przyczynia się do spełnienia zamysłu Boga względem człowieka⁹. Każdy cierpiący niedostatek, przeżywający jakąkolwiek formę ubóstwa powinien być otoczony szczególną troską Kościoła¹⁰.

⁴ Por. Wygnanie, w: *Słownik teologii biblijnej*, dz. cyt., s. 1090-1092.

⁵ Por. Przybysz, w: B. Widła, *Słownik Antropologii Nowego Testamentu*, Warszawa 2003, s. 2015.

⁶ Por. *Rozproszenie*, w: *Słownik teologii biblijnej*, dz., cyt., s. 856-857.

⁷ Por. *Diaspora*, w: *Słownik Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 222.

⁸ Por. *Obcy*, w: *Słownik Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 433-434.

⁹ Por. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 64-66.

¹⁰ Por. P. Zięba, *Kościół katolicki wobec biednych i ubogich*, w: *Służby Bogu w człowieku*, red. tenże, Olsztyn 2015, s. 77-87.

Kościół w swym nauczaniu podkreśla, że chrześcijanie, siłą swej wiary, powinni ukazywać, że jeśli na pierwszym miejscu postawi się godność osoby i płynące z niej wymagania, to niesprawiedliwość upadnie, oraz że Bóg towarzyszy również dzisiejszym uchodźcom, aby razem z nimi wypełnić swój plan miłości¹¹. Obowiązek okazania im gościnności, solidarności i pomocy spoczywa przede wszystkim na Kościele lokalnym. To w nim należy spełniać nakazy Ewangelii i podawać pomocną dłoń wszystkim – bez żadnej różnicy – uchodźcom, gdy doznają oni niedostatku i samotności. Nauczanie w tym względzie pokazuje, że „realizacja tego zadania może przybierać różne formy: kontakty osobiste, obrona praw jednostek i grup, demaskacja niesprawiedliwości, która jest źródłem tego zła, akcje na rzecz skutecznej ochrony prawnej uchodźców, działalność wychowawcza wymierzona przeciw ksenofobii, tworzenie grup osób społecznie zaangażowanych oraz funduszy pomocy, duszpasterstwo”¹².

Kościół lokalny ma także w uchodźcach kształtować postawę szacunku i otwartości wobec kraju przyjmującego. Kościół widzi także potrzebę współpracy z innymi organizacjami pozarządowymi oraz właściwymi władzami w opiece nad uchodźcami, szczególnie w przypadku ich większej liczby. Wspólnota parafialna powinna uwrażliwiać swoich członków na los uchodźców i wzywać do gościnności wobec nich. Edukacja w zakresie życzliwości, szacunku, zaufania i umiejętności dzielenia się, by nie widzieć w nowo przybyłych zagrożenia swej tożsamości kulturowej i dobrobytu, lecz praktyczny wyraz miłosierdzia¹³, to zadania duszpasterskie.

Kościół katolicki w swym nauczaniu podkreśla, że wszyscy uchodźcy mają prawo do pomocy, obejmującej również opiekę religijną w czasie pobytu w obozie i w okresie integracji ze społeczeństwem kraju przyjmującego. Zaznaczając, że dzięki niej mogą znaleźć pociechę i siłę, które pomogą im przetrwać chwile próby i pogłębić własne doświadczenie religijne. W procesie wsparcia bardzo istotna jest współpraca między Kościołami krajów ich pochodzenia, krajów udzielających azylu oraz krajów stałego osiedlenia. Istotną rolę odgrywają organizacje socjalne i charytatywne przy Konferencjach Episkopatów oraz zgromadzenia zakonne, których misja ma charakter uniwersalny i których członkowie pochodzą ze wszystkich krajów świata¹⁴.

Największym orędownikiem naszych czasów, walczącym o godność każdego człowieka, jest Jan Paweł II. W wielu swych encyklikach¹⁵, przemówie-

¹¹ Por. Papieska rada „Cor unum” do spraw duszpasterstwa migrantów i podróżnych, *Problem uchodźców, wyzwanie dla solidarności*, „L’Osservatore Romano” 7(1993), 25.

¹² Tamże, 26.

¹³ Por. *Miłosierdzie*, w: H. Vorgrimler, *Nowy leksykon teologiczny*, Warszawa 2005, s. 190.

¹⁴ Por. W. Neceler, *Duszpasterz ludzi w drodze wobec procesu integracji kościelnej imigrantów*, w: *Wokół problematyki migracyjnej. Kultura przyjęcia*, red. J. Balicki, M. Chamarczuk, Warszawa 2013, s. 279-282.

¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Laborem exercens*, 23; tenże, *Redemptoris missio*, 37, 55, 82.

niach¹⁶, orędziach¹⁷ wołał głosem Kościoła o poszanowanie każdej osoby od poczęcia do naturalnej śmierci. Pokazywał, że aby zrozumieć zadanie człowieka w Kościele, aby zrozumieć nauczanie Jezusa Chrystusa aktualne w codzienności, trzeba pochylić się nad potrzebującym, trzeba przywrócić poczucie godności tym, którym próbuje się odebrać ich człowieczeństwo, których nie traktuje się jak ludzi, ale stają się tylko produktem, lub skutkiem ubocznym działań, tak jak w przypadku ofiar działań zbrojnych i konfliktów międzynarodowych. Ojciec Święty Jan Paweł II w swoim nauczaniu wiele miejsc poświęca migrantom, z których większość to uchodźcy, ludzie bez dachu nad głową i bez przeszłości w swoich ojczyznach, ofiary wojen i przemocy, a także ludzie biedni, pochodzący z krajów ubogich¹⁸. Zauważa on, że często są to ludzie innych religii. Papież uczy, że ten problem winien skłonić społeczność i wspólnotę chrześcijańską do refleksji, wskazuje potrzebę upadku barier nieufności, przesądów i lęków oddzielających jednych od drugich. Podkreśla wielką rolę parafii w pomocy migrantom zgłaszającym się po nią. Ojciec Święty nieustannie w swoim nauczaniu apeluje do ludzkich sumień, prosząc o dużą wrażliwość wobec obcokrajowców – migrantów, uchodźców czy wypędzonych¹⁹.

Ojciec Święty Benedykt XVI przypominał prawo każdego państwa do regulowania imigracji w ramach troski o dobro wspólne, jednak zaznaczał, że odbywać się to musi przy zachowaniu podstawowej zasady poszanowania godności każdej osoby ludzkiej²⁰. W orędziu na Światowy Dzień Migranta 2013 r. podkreślił, przypominając słowa Jana Pawła II, że każdy człowiek zanim zacznie migrować, ma prawo do nieemigrowania, do życia we własnej ojczyźnie. Zauważa, że współczesne przemieszczanie się między państwami spowodowane jest konsekwencjami niepewności ekonomicznej, która jest wynikiem braku podstawowych dóbr, klęsk naturalnych, wojen czy niepokoju społecznego. Widzi w migrantach bardziej ofiary niż twórców swego losu. Integracja jest więc zadaniem, przed którym stają społeczeństwa, a w nich rodziny, parafie. Trudny proces integracji spowodowany jest tym, że choć część z migrantów osiąga dobrą pozycję i żyje godnie, to inni żyją na marginesie, a niekiedy są wyzyskiwani i pozbawiani fundamentalnych praw ludzkich lub też swoim zachowaniem szkodzą społeczności, w której żyją²¹. Ważna jest zatem pomoc na każdym etapie procesu migracyjnego, w trakcie podejmowania decyzji, by wesprzeć te osoby i ich ojczyźnie przez zapewnienie odpowiednich warunków,

¹⁶ Por. np. Jan Paweł II, *Miłość najważniejszą formą ewangelizacji. Przemówienie do uczestników konferencji plenarnej Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych*, „L'Osservatore Romano” 9(2004), s. 48.

¹⁷ Por. Orędzie na Światowy Dzień Migranta 1981-1997; Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 1996; 2000.

¹⁸ Por. S. Ropiak, *Ubodzy w nauczaniu Jana Pawła II*, Olsztyn 2005, s. 88-93.

¹⁹ Por. S. Olejnik, *Teologia moralna życia społecznego*, Włocławek 2000, s. 45.

²⁰ Por. Benedykt XVI, *Caritas in veritate*, 43.

²¹ Por. tenże, *«Migracje: pielgrzymka wiary i nadziei» Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2013 r.*, „L'Osservatore Romano” 12(2012), s. 6.

w których będą mogli godnie żyć, a po podjęciu decyzji o wyjeździe, w trakcie wędrowki oraz w nowym domu.

Wielką troskę Kościoła o migrantów i uchodźców wyraża w swojej postawie Ojciec Święty Franciszek, który od początku swojego pontyfikatu pragnie Kościoła ubogiego, dla ubogich²². Współczesne ubóstwo widzi właśnie w tych wszystkich, którzy z jakiegokolwiek powodu opuszczają swój rodzinny dom, swoją ojczyznę, by znaleźć lepsze miejsce na ziemi. Nauczanie Kościoła, dotyczące troski poszczególnych parafii o migrantów, wyraził w słowach podkreślających, że ważne jest, by każda parafia, dom zakonny przyjęły i zaopiekowały się jedną rodziną uchodźców²³. Dość mocno komentowane w mediach słowa Papieża pokazują, jak bardzo zależy mu na każdej istocie ludzkiej, przez co wyraża również sedno nauki Jezusa. Skala problemu, którą zauważył także w przemówieniu do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej, jest trudna do udźwignięcia, podkreśla jednak akcentowaną w nauczaniu Kościoła zasadę poszanowania ludzkiej godności. „Europa, wspomagana przez swoje wielkie dziedzictwo kulturowe i religijne, posiada narzędzia do obrony centralnej roli osoby ludzkiej i znalezienia właściwej równowagi między podwójnym obowiązkiem moralnym ochrony praw swoich obywateli oraz zapewnienia pomocy i gościnności imigrantom”²⁴.

Nauczanie Kościoła znajduje swoje urzeczywistnienie w pracy duszpasterskiej, która bezpośrednio lub pośrednio ukierunkowana jest do migrantów. Bezpośrednia współpraca duszpasterza polega na zapewnieniu wsparcia i troski osobom dotkniętym lub decydującym się na migrację. Pośrednie działania obejmują z jednej strony pozostających w ojczyźnie członków rodzin migranta z drugiej strony wspólnotę kościoła lokalnego, która staje się miejscem przejściowym lub docelowym wędrowki osób migrujących²⁵. Osoby przybywające są wielkim wyzwaniem duszpasterskim, dlatego troską Ordynariusza miejsca powinno być zapewnienie dostosowanej do potrzeb pomocy duszpasterskiej. Powołanie specjalistycznego duszpasterstwa w diecezji w przypadku większej liczby osób przybywających lub dla mniejszych grup, czy pojedynczych rodzin i osób zapewnienie wsparcia w lokalnych wspólnotach oraz zapisanie w diecezjalnych programach duszpasterskich troski duszpasterzy parafialnych o osoby

²² Por. Franciszek, *Kościół ubogi i dla ubogich*. 16 III 2013 – Spotkanie z dziennikarzami, „L'Osservatore Romano” 5(2013), s. 12; zob. S. Ropiak, *Ubogi Kościół domowy uczestniczący w „sensus fidei”*, w: *Rodzina we współczesnej Europie – stabilność i zmiana*, red. M. Tunkiewicz, H. Tryk, Olsztyn 2015 s. 129-142.

²³ Por. Franciszek, *Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański”* 06.09.2015 r., <http://www.deon.pl/religia/serwis-papieski/aktualnosci-papieskie/art,3372,papiez-niech-kaz-da-parafia-przyjmie-uchodzcow.html> (dostęp 11.01.2016).

²⁴ Tenże, *Przemówienie do korpusu dyplomatycznego akredytowanego przy Stolicy Apostolskiej*, http://ekai.pl/wydarzenia/temat_dnia/x95919/papiez-do-dyplomatow-o-ochronie-godnosciludzkiej-i-trosce-o-imigrantow/ (dostęp: 12.01.2016).

²⁵ Por. J. Dyduch, *Kościelne struktury duszpasterstwa „ludzi w drodze”*, „Notificaciones e Curia Metropolitana Cracoviensi” 19(1982), nr 7-9, s. 196-275.

przybywające²⁶. Zadania tej posługi obejmują wsparcie duchowe i liturgiczne, pomoc w odnalezieniu się w społeczności lokalnej, nawiązania kontaktów z rodziną w ojczyźnie, innymi migrującymi rodakami. Zakłada ona także włączanie w tradycyjne formy duszpasterstwa miejscowej wspólnoty²⁷, która stać się będzie multikulturowym znakiem żywego Kościoła, parafii jako wspólnoty wspólnot²⁸.

Praktyczne działania na rzecz poszkodowanych w związku z konfliktem zbrojnym na Ukrainie

Trwający od 2014 r. rosyjsko-ukraiński konflikt zbrojny zataczać zaczął coraz szersze kręgi i przynosić coraz poważniejsze skutki. Szacunki władz ukraińskich wskazują, że ponad pół miliona osób zostało zmuszonych do zmiany miejsca swojego zamieszkania w wyniku działań zbrojnych (są to tzw. przesiedlenia wewnętrzne), ONZ mówi ponadto o blisko 600 tysiącach ludzi, którzy uciekli za granicę. Mimo tych ruchów ludności, ONZ szacuje, że na terenie objętym działaniami wojennymi żyje nadal blisko 5,2 mln ludzi. Działania wojenne każdego dnia przynoszą coraz więcej ofiar. Od momentu zawieszenia broni na wschodniej Ukrainie w wyniku działań zbrojnych zginęło ok. 1300 osób, a od początku konfliktu ponad 4700 osób. Raport ONZ informuje także o pogarszającej się czy wręcz „coraz bardziej tragicznej” sytuacji humanitarnej mieszkańców wschodniej Ukrainy²⁹. W tej sytuacji udzielenie pomocy ludności pochodzenia polskiego mieszkającej w objętych konfliktem rejonach Ukrainy stało się działaniem ratującym ich zdrowie i życie.

Kościół katolicki we współpracy z innymi Kościołami chrześcijańskimi posługującymi na Ukrainie udziela pomocy przez cały czas trwania konfliktu. Próbuje wspomóc rodziny mieszkające na terenach objętych działaniami zbrojnymi, jak również tych, którzy w ramach wewnętrznych przesiedleń przeprowadzili się na spokojniejsze tereny Ukrainy. Kościół katolicki w Polsce zaangażował się w sąsiedzką pomoc potrzebującym na Ukrainie. Została przeprowadzona, ogłoszona przez Episkopat Polski, zbiórka ofiar pieniężnych, które przez Caritas Polska trafiły do konkretnych rodzin. Caritas Polska prowadzi wielopłaszczyznowy proces wsparcia w ramach wielu działań³⁰. Poniżej zaprezentowane zostaną przykładowe akcje.

²⁶ Por. W. Neceler, dz. cyt., s. 270-272; por. R. Sztymmler, *Troska Kościoła o życie religijne Polaków na emigracji*, w: *Prawnorodzinne i społeczne konsekwencje migracji zarobkowej. Wybrane zagadnienia*, red. S. L. Stadniczeńko, M. Gołowkin-Hudała, A. Wilk, Opole 2009, s. 135-137.

²⁷ Por. P. Wojnicz, *Istota funkcjonowania duszpasterstwa migrantów w prawie Kościoła rzymskokatolickiego*, „Civitas et Lex” 10(2016), nr 2, s. 59-65.

²⁸ Por. W. Nocel, *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*, Warszawa 2012, s.143-147.

²⁹ Por. M. Jaroszewicz, *Problem uchodźczy na Ukrainie: ocena sytuacji*, w: *Komentarze OSW*, nr 147, 17.09.2014, s. 1-7.

³⁰ Por. *Pomóżmy Kościołowi na Wschodzie*, http://episkopat.pl/informacje_kep/6310.1,Pomozmy_Kosciolowi_na_Wschodzie.html (dostęp: 15.12.2015).

Polskie rodziny w ramach akcji Caritas Polska i Poczty Polskiej „Rodzina – Rodzinie” wsparły dziesiątki tysięcy rodzin na Ukrainie poprzez bezpłatne przesłanie paczki żywnościowej lub z odzieżą oraz środkami czystości do ukraińskich parafii, które zajmowały się dystrybucją tych paczek potrzebującym³¹.

Jeden z projektów Caritas Polska i Caritas Ukraina zaspokaja potrzeby osób wewnątrznie przesiedlonych na Ukrainie. Pomocą objętych zostaje 750 osób zarówno ze wschodniej Ukrainy, jak i z Republiki Autonomicznej Krymu, które tymczasowo przebywają w obwodach na zachodzie Ukrainy. Pomoc ta polega na: wsparciu finansowym (zasilek mieszkaniowy) w celu zapłacenia czynszu i opłat komunalnych, wsparciu w ramach przygotowania do zimy (odzież zimowa, obuwie oraz artykuły higieny osobistej, artykuły do ogrzania pomieszczeń), wsparciu prawnym oraz psychospołecznym w uzyskaniu niezbędnej prawnej dokumentacji, rejestracji, pomocy w dostępie do świadczeń socjalnych etc. oraz wsparciu zawodowym³².

Caritas, jako kościelna instytucja charytatywna, uważa służbę rodzinie za jeden ze swych podstawowych celów³³. Wiele poszczególnych diecezji udziela pomocy poszkodowanym za wschodnią granicą przez Caritas Diecezjalne, parafie czy inne instytucje kościelne. Za ich pośrednictwem także duża liczba rodzin oraz pojedynczych osób wspiera tych, którzy cierpią tam z powodu wojny i jej skutków. Najczęściej ta pomoc dociera tam właśnie przez kościelne struktury działające na Ukrainie. Kościół staje się ostoją nie tylko duchową, ale – w swym miłosiernym i charytatywnym wymiarze – także materialną.

W styczniu 2015 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych przeprowadziło ewakuację grupy ok. 200 osób polskiego pochodzenia. W związku z jej organizacją Ministerstwo Spraw Wewnętrznych zwróciło się do Caritas Archidiecezji Warmińskiej, która już na początku konfliktu na Ukrainie zgłosiła swój ośrodek jako miejsce wsparcia osób pokrzywdzonych, z propozycją podjęcia się realizacji zadania polegającego na przeprowadzeniu pierwszego etapu adaptacji ewakuowanych w Polsce³⁴. Nie bez znaczenia okazało się doświadczenie Caritas Warmińskiej w realizacji zleconych zadań publicznych w zakresie interwencji kryzysowej, aktywizacji zawodowej, wsparcia społecznego. W ramach działań Caritas Archidiecezji Warmińskiej zapewnione zostało zakwaterowanie i całodzienne wyżywienie. Osoby, które przybyły do Polski 13 stycznia 2015 roku, otrzymały podstawowe środki higieny osobistej oraz środki czystości. Dary te pochodziły głównie ze zbiorów rzeczowych i finansowych przeprowadzanych przy parafiach oraz od darczyńców indywidualnych i instytucjonal-

³¹ Por. *Rodzina-rodzinie*, <http://www.akcjecaritas.com/#!rodzina-rodzinie/c1vgn> (dostęp: 10.12.2015).

³² Por. *Pomoc, Ukraina*, <http://www.caritas.pl/zagranica/> (dostęp: 11.01.2016).

³³ Por. P. Zięba, *Caritas w służbie rodziny*, w: *Rodzina we współczesnej Europie – stabilność i zmiana*, dz. cyt., s. 209-219.

³⁴ Por. *Sprawozdanie merytoryczne za rok 2015*, w: Archiwum Caritas Archidiecezji Warmińskiej, s. 20.

nych. W Rybakach, w przygotowanej dla nich Sali Zabaw, dzieci w wieku od 3 do 4 lat miały zapewnioną opiekę dwóch osób, dodatkowo wszyscy mogli korzystać z przestrzeni świetlicowej i wypoczynkowej, wyznaczono sale do prowadzenia zajęć językowych, nauki indywidualnej, spotkań ze specjalistami. Wszystkie osoby uczestniczące w programie realizowanym przez Caritas Warmińską były objęte opieką medyczną. Jedna z lekarek przez cały czas realizacji programu wykonywała czynności lekarskie w ramach cotygodniowych wizyt wolontariackich³⁵.

Adaptacja społeczna i kulturowa, która jest niezbędna w procesie odnalezienia się w nowym kraju, szczególnie gdy ma stać się on drugą ojczyzną, mogła odbyć się w tak sprawny sposób tylko dzięki wsparciu wolontariuszy i innych osób, które zaangażowały się w ten proces. Na uwagę zasługuje praktyczny wymiar nauczania Kościoła katolickiego realizowany w niektórych parafiach Archidiecezji Warmińskiej, polegający na tym, że rodziny z Polski w ramach niedzielnego obiadu i popołudnia gościły rodziny z Ukrainy³⁶. W ramach zadania wszystkim odbiorcom zapewniona została opieka asystentów adaptacyjnych, którzy pomagali przybyłym w dostosowaniu się do codziennego funkcjonowania w ośrodkach, odnalezieniu się w polskiej rzeczywistości, organizacji czasu wolnego, odnajdowania właściwych sal, zajęć, spotkań, rozwiązywały pojawiające się na bieżąco problemy i trudności, pośredniczyły w kontaktach między mieszkańcami i zarządcami ośrodków, itd. Osoby z Ukrainy otoczone były opieką psychologiczną świadczoną przez psychologa posługującego się biegle językiem rosyjskim. Była to zarówno pomoc indywidualna (terapia, rozmowy wspierające), jak i grupowa (terapia grupowa, grupy wsparcia, zajęcia łagodzące stres psychologiczny)³⁷.

Odbiorcom zadania zapewniono możliwość korzystania z różnorodnych zorganizowanych form aktywności fizycznej mających na celu przede wszystkim łagodzenie doświadczanego przez nich stresu psychologicznego. Zorganizowano kilka wyjazdów na basen, wyjazdy na lodowisko, młodzież wzięła udział w obozie koszykarskim, a najmłodsze dzieci bawiły się w Małpim Gaju; mieli oni również możliwość podejmowania aktywności fizycznej. W ramach działań zmierzających do łagodzenia stresu psychologicznego doświadczanego przez odbiorców zadania zorganizowano dla nich warsztaty florystyczne i warsztaty krawieckie, dla dzieci prowadzone były animacje plastyczne, rękodzielnicze, warsztaty teatralne itp. Wiele z tych działań podejmowali wolontariusze, którzy współpracują z Caritas Archidiecezji Warmińskiej, albo ludzie,

³⁵ Por. *Sprawozdanie końcowe z realizacji zadania publicznego pn. Pomoc osobom polskiego pochodzenia i członkom ich najbliższej rodziny, zamieszkałym na terytorium objętym konfliktem zbrojnym na Ukrainie, których życie i zdrowie jest zagrożone*, w: Archiwum Caritas Archidiecezji Warmińskiej, s. 4.

³⁶ Por. *Sprawozdanie merytoryczne za rok 2015*, dz. cyt., s. 20.

³⁷ Por. *Sprawozdanie końcowe z realizacji zadania publicznego...*, dz. cyt., s. 5.

którzy w parafiach dowiedzieli się o możliwości pomocy osobom z Ukrainy przebywającym w Polsce³⁸.

Wszyscy odbiorcy zadania przeszli kursy językowe. Zajęcia dla najmłodszych dzieci prowadzone były w formie gier i zabaw edukacyjnych oraz krótkich (trwających 30 minut) zajęć językowych; zajęcia stanowiły element programu przygotowanego dla dzieci w ramach opieki w Sali Zabaw. Dzieci uczęszczające do szkoły podstawowej i gimnazjum brały udział w lektoratach prowadzonych przez nauczycieli z Centrum Kultury i Języka Polskiego dla Cudzoziemców – jednostki ogólnouczelnianej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Zajęcia językowe dla osób dorosłych przeprowadził Instytut Kształcenia Ustawicznego funkcjonujący w ramach stowarzyszenia „Wspólnota Polska”.

Odbiorcy zadania wzięli w marcu udział w kursach orientacji kulturowej. Zajęcia w wymiarze 15 godzin dotyczyły spraw takich, jak: kształt systemu edukacji w Polsce, różnice pomiędzy polskim i ukraińskim systemem prawnym w przepisach prawa pracy, prawa drogowego, ubezpieczeń społecznych, systemu opieki społecznej itp., różnice między polskim i ukraińskim *savoir-vivrem*, ogólne informacje o polskiej kulturze i życiu politycznym. Wzięli oni udział w kilku zorganizowanych dla nich wycieczkach edukacyjnych: do Warszawy, Torunia, Trójmiasta, Olsztyna, Olsztynka, Gietrzwałdu, Kętrzyna. Odbiorcy zadania mieli możliwość uczestniczenia w wyjściach kulturalnych – zorganizowano dla nich dwa wyjazdy do kina oraz wyjazd na mecz siatkarski. Mieli również okazję poznawać polską kulturę dzięki różnorodnym formom animacji kulturalnej (m.in. koncertowi zespołu kleryckiego z Olsztyna, występie grupy teatralnej z Krakowa, jasełkach zorganizowanych dla wspólnoty greckokatolickiej, koncercie zespołu ludowego ze Stawigudy, koncercie zespołu Czerwony Tulipan, koncercie zespołu Full Power Spirit, koncercie chóru KONSONAS, projekcjach filmowych, itp.)³⁹.

Podjęto działania zmierzające do aktywizacji zawodowej, w ramach których mieli oni możliwość skorzystania z doradztwa zawodowego, pomocy przy poszukiwaniu ofert pracy, konsultacji z zakresu tworzenia dokumentów aplikacyjnych, procesów rekrutacyjnych itp. Wszystkim odbiorcom zadania zapewnione zostało wsparcie finansowe oraz niezbędny transport – przejazdy do urzędów, lekarzy, na wycieczki, większe zakupy do Olsztyna itd.

Podstawowym wsparciem udzielanym osobom ewakuowanym z Donbasu była możliwość korzystania z pomocy duchowej. Osoby wyznania rzymskokatolickiego mogły uczestniczyć w codziennej Mszy Świętej w kaplicy w Rybakach, zaś wierni pozostałych wyznań i obrządków – w liturgiach odbywających się w cerkwiach, kościołach i miejscach modlitw w Olsztynie. Wsparcie to było bardzo ważnym elementem procesu adaptacji, z jednej strony – jak powta-

³⁸ Por. tamże, s. 6.

³⁹ Por. tamże, s. 7.

rzali sami ewakuowani – pomogło odnaleźć spokój ducha, z drugiej zaś – odnaleźć się w społeczności lokalnej, bo nic tak nie jednoczy jak wspólna modlitwa⁴⁰.

Spektrum działań Caritas Archidiecezji Warmińskiej i wszystkich innych instytucji oraz osób prywatnych pokazuje, jak w praktyczny sposób realizować uczynki miłosierne względem ciała i duszy. Darowizny odzieży, lekarstw, żywności to nic innego jak przyodziewanie nagich, karminie głodnych i poje- nie spragnionych. Cały proces adaptacyjny, spotkania z polskimi rodzinami czy w końcu pomoc w osiedleniu się w nowym miejscu to praktyczne podróży-nych w dom przyjęcie. Odwiedzanie chorych realizowane było przez pomoc me- dyczną udzielaną ewakuowanym i wsparcie wolontariuszy w dotarciu chorych do lekarza czy szpitala. Jedna z osób w trakcie pobytu w Polsce zmarła; uczestnictwo w jej pogrzebie było spełnieniem miłosierne- go uczynku grzeba- nia umarłych. Religijna posługa duszpasterska w trakcie nabożeństw, rozmów indywidualnych, przykładu życia czy posługi Caritas było realizacją uczynków miłosierdzia co do duszy. Grzesznych upominać, nieumiejętnych pouczać, wątpiącym dobrze radzić, strapionych pocieszać, krzywdy cierpliwie znosić, urazy chętnie darować, modlić się za żywych i umarłych – to indywidualna praca nad sobą w relacji z drugim człowiekiem i we współpracy z duchowym przewodnikiem. Wspólnotowy wymiar miłosierne-nych uczynków co do duszy miał ważny wydzźwięk w modlitwie za żywych i umarłych, gdyż wielu z tych, co zostało na Ukrainie, dalej jest w niebezpieczeństwie, a wielu z członków rodzin zginęło w trwającym konflikcie zbrojnym.

Zakończenie

Przeprowadzone wyżej studium nad zagadnieniem nauczania Kościoła katolickiego w kwestii migrantów i uchodźców uświadomiło jednoznacz- ną naukę podkreślającą godność każdej osoby ludzkiej, także tej, która z jakich- kolwiek powodów decyduje się na opuszczenie ojczyzny. W Jezusie Chrystusie widzi Magisterium Kościoła wzór zrozumienia względem tych, którzy błą- kają się w poszukiwaniu swego miejsca na ziemi. Jako zadanie stojące przed Ko- ściółem partykularnym, szczególnie przed każdą wspólnotą parafialną, należy traktować otwarcie się na migrantów i uchodźców oraz tych wszystkich, którzy szukają schronienia oraz zapewnić im specjalistyczne wsparcie duszpasterskiej. Potrzeba jednak pomocy zorganizowanej, dobrze przemyślanej i działania we współpracy z tymi, którzy odpowiadają za wspólnoty, regiony czy kraje.

Jezusowe „byłem przybyszem, a przyjęliście mnie” Kościół w Polsce re- alizował w posłudze ofiarom konfliktu zbrojnego na Ukrainie. Opisane działa- nia, które były i nadal są przeprowadzane, ukazują, jak wielki potencjał tkwi w katolikach, a także, jak wiele można zrobić dla drugiego człowieka. Egzem-

⁴⁰ Por. tamże, s. 8.

plifikacja udzielonego dobra może stać się wzorem tego, jak wspierać poszkodowanych na miejscu ich tragedii oraz tam, gdzie próbują znaleźć nowy dom.

THE INVOLVEMENT OF THE CATHOLIC CHURCH IN PROVIDING HELP TO THE VICTIMS OF ARMED CONFLICTS (A CASE STUDY OF THE SUPPORT PROVIDED FOR FAMILIES IN UKRAINE AND THOSE EVACUATED TO POLAND)

Summary

The article addresses the issue of peace in the world, particularly through an appeal to care for all those who suffer from armed conflicts and who, for this and other reasons, decide to leave their homes. The involvement of the Catholic Church in providing help to the victims of armed conflicts is the subject of the article, in which, on the basis of the support provided for families in Ukraine and evacuated to Poland, the author attempts to demonstrate the practical dimension of the Church teaching on this subject. The paper analyses the biblical guidance concerning aid to newcomers and foreigners, and the teaching of the Catholic Church on refugees and migrants. An appeal addressed to Catholics to support those harmed by armed conflicts in their home country and all migrants and refugees is presented. The article shows how the appeal derived from the Catholic teaching is implemented in practice by helping the sufferers from Ukraine. The aid to the persons evacuated from Donbas provided at the first stage of their adaptation to Poland by Caritas of the Warmian Archdiocese is analysed in detail.

Key words: The Catholic Church, armed conflict, Caritas, migration.